

Az operett újjáépítése. Játéktörténet az államosítás és a forradalom között című kutatásunk az Operettszínház 1949–1956 közötti játéktörténetének feltárásával az államosított színházi működés, az esztétikai normaváltás, a politikai szakdirektívák megjelenését kutatta. A projekt tervezett kutatási ritmusát a pandémiás lezárások megváltoztatták, ennek két következményét látjuk. Egyrészt a kiadvánnyá formálható eredményeink meghaladták a vállaltakat, több forráskiadványt állítottunk össze, nagyobb erőforrást tudtunk a levéltári anyagok feldolgozására csoportosítani. Ugyanakkor a Gáspár Margit színházigazgatói tevékenysége köré tervezett kiállítást, a megváltozott körülmények miatt, vázlatos terv formájában megállítottuk. Még 2018-ban, a kutatás tervezésekor mi, a projekt szenior kutatói bírtuk a Budapesti Operettszínház, a PIM és az OSzMI igazgatóinak támogatását egy közös kiállítás megtervezéséhez, *Az operett újjáépítése. Gáspár Margit kora* munkacímmel. Terveink szerint ez a kiállítás a PIM termeiben a szűkebb szakmai nyilvánosságon túl a nagyközönségnek is közvetíthette volna a kutatás eredményeit. A pandémiás átszervezések miatt, a kiállítás-koncepció vázlatos terve helyett egy, a korszakra és a tevékenységre fókuszáló monográfiát illesztettünk a projekt egészét összegző kötetünk, a *SzocOper* elé. Az eredményeink közzétételét elsődlegesen tehát a tudományműködés hagyományos kereteire: a kiadványokra, konferenciákra bízuk, mégis elképzelhetőnek véljük, hogy felelős kulturális színházszakmai vezetők, igazgatók új terveiben valamikor helyet kaphat ez a színháztörténeti kiállítás.

A pandémiás években tehát az archívumi lezárások miatt a kutatások felépített rendje, az eredmények összegzése és nyilvánosságra hozatala kismértékben megváltozott, azonban a projekt utolsó évére koncentrált erőforrásaink lehetővé tették, hogy eredeti terveinket, a magyar színháztörténet államosított éveire fókuszáló kutatási projektünket, egy annotált forráskiadvánnyal és egy interjúkötettel kiegészítve zárjuk. Az alábbiakban a vállaltak sorrendjében összegezzük eredményeinket.

2021-ben, a tervezettnél korábban megjelentettük a Fővárosi Operettszínház 1949–1956 közötti évadainak történeti feldolgozását 29 elemzésben, közel 600 oldalon elvégző kötetünket (Jákfalvi Magdolna, Kékesi Kun Árpád, szerk., *SzocOper. Az operett újjáépítése 1949–1956 között*. Budapest: Rózsavölgyi – TMA, 2021. 592 p.), így 2022-ben nagyobb szakmai apparátussal fordultunk a teljes kutatás során feltárt, a vártól és a tervezettnél sokszorososan bővebb forrásanyagaink rendezéséhez.

A projekten megteremtettük a kutatási kereteket arra, hogy négy szenior kutató mellett hét közreműködő kutatóval és két PhD-s hallgató asszisztenciájával nyilvánosságra hozzuk az 1949-ben, az államosítással kezdődő kultúrpolitikai és gazdasági struktúraépítési folyamatok levéltári dokumentumait. *Az 1951. Források a magyar színházszakmai közéletből* című húsz íves forráskiadvány kiegészíti az államosítás jelenségét tematizáló tanulmánygyűjteményünket (Jákfalvi Magdolna, Kékesi Kun Árpád, Kiss Gabriella, Ring Orsolya, szerk., *Újjáépítés és államosítás*. Budapest: Arktisz, 2020. 284 p.), valamint az Operettszínház és a Nemzeti Színház újjáépített korszakát (is) bemutató kötetünket (a *SzocOper* mellett ld. Jákfalvi Magdolna, Kékesi Kun Árpád, szerk., *Nemzeti színháztörténet. Előadásrekonstrukciók 1948–1996*. Budapest, Arktisz – TMA, 2022. 452 p.).

Az ötvenes évekbeli konferenciák, ankétok jegyzőkönyveinek és más dokumentumainak válogatott és szerkesztett (de nem rövidített) közreadásával a tudomány művelői elé tárjuk, milyen érvelő vitákat folytattak a színészek, a rendezők, a zeneszerzők. Megerősödtünk abbéli felismerésünkben, hogy a korszak sajátossága, amikor ennyire artikuláltan szól egy szakmai közösség hangja. A kötetbe válogatott dokumentumok a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának (MNL OL) őrizetében lévő írásos emlékekből: a Magyar Színház- és Filmművészeti (P 2143), illetve a Zeneművészeti Szövetség (P 2146), valamint a Magyar Dolgozók Pártja Agitációs- és Propaganda Osztálya (M-KS 276. f. 89. cs.) iratanyagából származnak. A kötet itt olvasható: <https://theatron.hu/theatron/1951-forrasok-a-magyar-szinhazszakmai-kozeletbol/>

A levéltári kutatások iratanyagainak rendezésekor meghoztuk azt a döntést, hogy az államosítás folyamatát a színházi igazolóbizottsági jelentések feltárásával kell elkezdenünk, vagyis a projekt időszávját 1945-ig visszataloljuk. Akkor is, ha ez nem így szerepelt eredeti koncepciónkban, eredeti vállalásaink között. Ebből a (projekt tervezésekor még ismeretlen) harmincívés dokumentumanyagból Porogi Dorka vezetésével tizenötívés kötetűvé rendeztük a második háború előtti Nemzeti Színház utolsó igazgatójára, Németh Antalra vonatkozó dokumentumokat. A kötet itt olvasható: <https://theatron.hu/theatron/nemeth-antal-igazolasai-1945-1947-forraskiadvany/>. A Budapest Fővárosi Levéltárban BFL XXV. 1.b. 1947-299/47. jelzet alatt, az OSZK Kézirattárban 63-as Fond alatt fellelhető dokumentumok válogatott, szerkesztett, annotált kiadásával olyan forráskiadványt tárunk a szakmai közösség elé, mely láthatóvá teszi az államosítást megelőző koalíciós korszak színházszakmai döntéseinek hatalomgyakorlási kereteit. A forráskiadvány *Németh Antal igazolásai, 1945–1947* cím alatt a Philther projekt-oldalán olvasható.

A kutatás eredményeit éves konferenciákon tártuk a nyilvánosság elé, pandémia alatt kialakult online workshop technikáival hatékonyan tudtunk közösen dolgozni. Miként a 2022. november 29-i zárókonferenciánkon összegeztük a felismerésünket: nemcsak publikációkban, kötetekben, feltárt forrásokban mérhetőek eredményeink, de kutatócsoportunk létszámában is. Nemcsak a kiadványok, de az állandó kutatók létszáma is másfélszeresére nőtt a projekt ideje alatt. Komoly eredménynek tartjuk, hogy új kutatók és doktoranduszok csatlakoztak a kutatáshoz. A magyar színház történetének 1949–1989 közötti éveinek feltárását és összegzését vállaló, röviden Philther-projektnek nevezett tudományos kutatásunk ennek köszönhetően biztosan folytatható.

A projekthez köthető publikációk száma eléri a százat, közöttük két monografikus koncepciójú kötet (SzocOper, Nemzeti Színháztörténet), egy konferenciakiadvány („Hát újra itt”), két forráskiadvány (1951; Németh Antal), egy harminc íves Oral History gyűjtemény található. A metodikánk, a fogalomhasználat disszeminációja idézettségeken mérhető. A projekt zárásakor úgy véljük, hogy az államszocialista kultúra hagyományrendjének, a zenész színház esztétikájának, az államosítás következtében kialakult szervezeti kommunikáció vizsgálatához az elemzéseink jelentősen hozzájárultak.

A projektidőszakban megerősítettük a különböző fajtájú és formájú kutatási eredményeket sokoldalúan bemutatni képes honlapunkat (www.theatron.hu), s folytattuk a levéltári dokumentumok forrásközlését a felületen. (<http://theatron.hu/kp/kozzetel/?kat=irat>).